

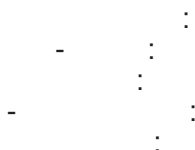
גבי ויסמן / פרופיל נפשי

PROFILE OF MIND

Gaby Waisman

פרופיל נפשי

גבי ויסמן

© 2014 כל הזכויות בעברית שמורות לגבי ויסמן

ולהוצאה לאור בינלאומית Contento de Semrik

איסרליש 22 תל אביב 67014

www.bookpublish.co.il

אין להעתיק ספר זה או חלק ממנו וכן לאחסן בבנק נתונים או להעביר
בשירותים מקוונים, לשכפל, לעבד, או לתרגם בכתב,
ללא אישור בכתב מהמוציא לאור

מסת"ב: 4-266-550-965-978

דאנקוד: 488-137

נדפס בישראל תשע"ד 2014

Printed in Israel

גבי ויסמן

פרופיל נפשי

אילדיו ואנכדיו האהובים

קונטנטו דה סמריק

תוכן העניינים:

7	הקדשה.....
9	דברי תורה.....
11	פתח דבר.....
21	נוף ילדות.....
35	הקב"ן הראשון בישראל.....
50	ורשה.....
61	נציג "החלשים".....
68	סנדרומיש - בצל ההשמדה.....
85	מלחמת יום הכיפורים.....
103	נע ונדר לבד.....
117	השתלבות קב"נים ביחידות לוחמות.....
125	בית הסוהר.....
138	מצבי דחק (סטריס) וחירום.....
142	בדרך למאוטהאוזן.....
149	טיפול בנוער שוליים.....

153.....	מלק
168.....	משפחת יוצאי השואה
177.....	במחנה האוהלים
183.....	התמודדות עם מצבי דחק בעזרת המפקד
195.....	השחרור
219.....	נשיא ישראל בגרמניה?!
234.....	קפריסין
236.....	מלחמת המפרץ
239.....	ארץ ישראל
252.....	פרידה
260.....	זיכרונות אהבה
270.....	מכתבים לאבא
281.....	נספחים

הקדשה

ספר זה נכתב כזיכרון נצח למשפחתי, לרבים אחרים שהושמדו ולכל אלה שנחשדו כ"חלשים".

הספר מוקדש לאבי, שכוחותיו לא עמדו לו, שוויתר על מאבקו בשטן הנאצי, הובל כצאן לטבח ונשרף למוות; לאמי, שנאבקה עד כלות למען הצל ילידיה; לזולה אחותי הקטנה, שבדומה לרעבות ילדים קטנים חפים מפשע, גם לה לא היו הכוח או הכלים להתמודד עם מכונת ההשמדה הנאצית. לאחי יורק האמיץ, שעל אף הסכנות הימר על חייו ונכשל ונרצח אף הוא; ליהודי הרממה החיים, כמוני, שזיכרונות העבר הטראומתי עדיין חונקים את גרונם, ואין בת קול שתבקיע חומה איתנה זו.

רוצה אני לתעד, להזכיר ולהשמיע את זעקתו האחרונה של נשיא קהילת קרסניק הגיבור, שבעת סירובו לשתף פעולה עם הנאצים ולשלוח טרנספורטים לטרבלינקה נורה והומת מול לשכתו. מבקש אני בספרי להצדיע ולהביע הערכה לאדם הפשוט, האנושי, לאו דווקא זה המצוי בין בעלי השררה או הכוח המסוגלים לשנות נהלים, סדרים והסכמים בהתאם לצרכיהם:

הכומר הכפרי הפולני פִּיוֹטֵר יְלוֹמֶיאָן, איש פשוט וטוב שסיכן את חייו, את חי משפחתו ואת רכושו כדי להציל נפש של יהודי קטן וחלש אחד. זאת בניגוד מפורש להוד קדושתו מן הוותיקן, ששתק כאשר צלבו שישה מיליון יהודים;

הנער צ'סיק - בנו, ששנא יהודים אך הציל את היהודי הקטן שלו, אותי;

האשה שהתלוותה אל קצין הגסטפו שעמד לירות בי בשל חטאי - כינה אחת על בגדי. איני יודע ולא אדע לעולם אם היתה משתפת

פעולה, חברת מחתרת או זונה, אך לבטח היתה אשה אצילת נפש
שהצילה את חייו של ילד יהודי קטן אחד.
תקוותי ומשאלת לבי הן שספר זה יהיה נר זיכרון לאחרים,
במיוחד למשפחתי החדשה, וכי דורות רבים יקראוהו.

דברי תודה

משאזלו כל העותקים של ספרי "החלשים", עודדו אותי ידידי, יגאל לבנון וזוגתו זיוה, להוציא לאור מהדורה חדשה. ילדיהם ונכדיהם וצעירים אחרים הביעו עניין ברכישת הספר, אך חלפו כעשרים שנה עד שהרעיון קרם עור וגידים. זה קרה כשקיבלתי פנייה מפתיעה מהוצאת קונטנטו דה סמריק, ונעניתי לה בשמחה.

הפגישות עם מֶרְכֵּז תחום כותבים, אורי וייספלנר, היו חשובות ליצירת אמון הדדי ולקבלת החלטה על עצם הפקת הספר החדש.

עורכת הבית של ההוצאה (בעברית), ורד לוי-ברזילי, קראה את ספרי והתלהבה, והמליצה להפכו למעין אוטוביוגרפיה: להוסיף לו חלק נרחב שיספר על פועלי רב-השנים כקב"ן בצה"ל, על הקריירה המקצועית שלי ועל פרקי חיי עד לעצם היום הזה. יחד שחזרנו את פרקי החיים החל מהילדות בשואה, דרך הבגרות ועלייתי לארץ, השנים בצבא, וכל מה שבא אחר כך. בתהליך עבודתנו המשותפת ורד היתה מקצועית, מעורבת, מסורה, מעודדת ואכפתית, בת לוויה ליצירה משמעותית, רגשית ופורה. ורד, תודה לך על חוויה זו.

שירלי, בתי המאירת של ספרי - תודה על העזרה הרבה, על הקריאה הנוספת והלא קלה של חוויות טראומתיות שעבר אביך ושהיו קשות גם לך, על הליווי והסיוע ועל ההערות הנבונות והתמיכה בפן האדמיניסטרטיבי. אין לי ספק כי בלי עזרתך ספר זה לא היה יוצא לאור.

ארז, בני השחקן - תודה על שהקדשת מזמנך בשבתות ובחגים. בהערותיך הנבונות הבאת אותי לידי העמקה בחומרים הרגישים. תודה לך בני עופר, בימאי ומפיק, על שקראת והקשבת ותרמת לטקסט בעין בוחנת ואוהדת.

דני וזהבה שוורץ, חבריי - תודה על כל השיחות, על העידוד, על
המאמצים ועל הביקורת הבונה.
ענת, ידידתי, משוררת ואמנית - תודה על הערותייך המעמיקות,
החכמות והחשובות.
ימימה, ידידתי הוותיקה - תודה על מאמציך ועל הערותייך
הבונות.
אני מתנצל אם שכחתי מישהו מקרב החברים והמכרים שסייעו
ותרמו ללידתו של ספר זה.

פתח דבר

אני בדרך אל חדר הניתוח.

מובילים אותי באלונקה לאורך הפרוזדורים הצרים של בית החולים העירוני. אני מודאג כי ידה הרכה של זוגתי זהבה אוחזת בידי בחום.

ידה לא משה ממני גם כשאני פוקח את עיניי. על פניה חיוך, ובקול מרנין היא שואלת אותי: "איך אתה מרגיש?" אני רוצה לצער אותה, ואני עונה: "טוב."

הרופא אמר לי שהניתוח הצליח ואיחל לי הבראה מהירה.

"תודה דוקטור."

"כמה זמן הוא יישאר באשפוז?" שואלת זוגתי.

"אני רוצה לשחרר אותו מהר ככל האפשר. בית חולים הוא מקור לזיהומים, ומבוגרים מזדהמים בקלות. אם יכאב, אתן לו תרופות לשיכוך כאבים."

אולם באותו לילה תקפו אותי כאבי תופת. הסתובבתי מצד לצד. התרופות לא הפחיתו את הכאב העז. הזריקות הרגיעו זמנית. עברתי לילה קשה.

עם בוקר ביקרו אותי קרובים וחברים. התביישתי לקבלם בסבר פנים רעות, אבל לא היו לי הכוח והסבלנות לענות לשאלותיהם וגם לא חשק לדבר. רק מי שהיה קרוב ללבי הבין וקיצר את הביקור. אחדים גרמו סבל רב כשהרבו לשאול ולהציק. הוקל לי כשהלכו.

יום רדף יום. אט אט פחתו המבקרים.

באותם ימים שהתה בתי ביפן לצורך לימודי אמנות פלסטית. בניי (בניה של זהבה שהם כבניי), על אף שהיו עסוקים על במות ישראל,

ביקרוני תכופות לזמן מה, אך רק אמם עמדה באומץ יום-יום שעה-שעה נוכח מצב רוחי הזועף. בהיעדר ידה המלטפת חשתי בדידות מתסכלת שהלכה והעמיקה. הכאבים גברו מיום ליום. התשישות כילתה אותי. בלילות הייתי מתהפך מצד לצד, מוצף מחשבות נוגות. תרופות ההרגעה לא הועילו. השתמשתי בעצות שנתתי לא פעם לפציינטים שלי: נשימות, הרפיה, ספירת כבשים, אך כל אלה נחלו כישלון מוחץ וגרמו להתשתי הטוטלית ולתחושות חוסר אונים וזעם, נוסף על הריקנות.

"אתה בדיכאון," לחשתי לעצמי. "אינך רואה?"

אפילו עם אהוביי לא היתה לי סבלנות לשוחח. הכאב סגר עלי מכל עבר. ציטטתי בלבי את חיים נחמן ביאליק:

"עד מתי? עד אנה?

התליין - קום שחט.

ערפני ככלב,

לך כוח וקרדום.

לי כול הארץ גרדום"

חשתי באפסיות. תחושת הקורבן שבי עוררה בי כעס והתנגדות לעצמי. גם ניסיון לאוטוסוגסטיה היפנוטית לא נשא פרי, וכעסי על עצמי השתלט עלי כליל. האם כל אשר למדתי ולימדתי אחרים אינו אפקטיבי?!

הרופא המטפל הציע לי לקחת מורפיום. דחיתי זאת על הסף. רופא אחר המליץ להניח עלי כרוב על מקום הכואב. גם גן הירקות לא פתר דבר.

הכאב ותחושת הבדידות התעצמו. בדידותו של הכואב, בדידותו של קצין בריאות נפש כאוב ומדוכא. צחוק הגורל?

בשיחת הטלפון עם עמיתי חיים נגיד, יושב ראש כתב העת של אגודת הסופרים - "הגג", הציע לי לכתוב מאמר על הבדידות הכואבת ששקעתי לתוכה בעקבות הניתוח. עטתי על הרעיון כמוצא

שלל רב. קראתי למאמר: "הסופר, היצירה והבדידות", והוא שיקף את מצבי ובמיוחד את הרגשתי.

נזכרתי במשפט המפתח של פרופסור אלברטה שליטה, שפתחה ואמרה בכנס הפסיכואנליטיקאים בנושא בדידות האדם במאה ה-21: "אדם נולד לבדו, ומת לבדו." אמירה זו מקפלת בתוכה את הבראשית, את הסוף ואת מה שביניהם. והרי נאמר בחברה "לא טוב היות אדם לבדו". כיצד קורה שאדם מגיע למצב של בדידות? הרי במהותו, אדם הוא יצור חברתי. האם הוא בוחר את הבדידות מרצונו החופשי? או שמא הבדידות כפויה? אם היא כפויה, הפרט יחוש תסכול, אכזבה ודחייה.

ומה עם אמנים ויוצרים? האם מצבו של הפרט היוצר שונה? לצורך היצירה זקוק היוצר להתבודדות מתוך בחירה וחירות. הוא יבחר להתרחק מאנשים שעשויים להפריע לו ביצירתו - הורים, בנים, בני זוג, חברים. לעתים ירחיק לכת לאי או למלון בלתי ידוע. לעתים העולם האוהב אותו ייעלב וייפגע מהתרחקות זו. לעתים הבדידות מקהה רגשות, ותחושות הדיכאון משתלטות, ולפעמים, עם הצלחת היצירה, גואה הלב.

מקובל לחשוב כי סופרים ואמנים הם יוצאי דופן. עולם היצירה מרחיק אותם מן החברה הרגילה, ורובם מעדיפים להתנתק וליצור בדלת אמות. למען היצירה הם בוחרים להיכדל מן הנורמות המקובלות בחברה.

בעקבות דעותי הבלתי מקובלות בחברה היהודית, הוחרם הפילוסוף ברוך שפינוזה על ידי הרבנים בקהילת אמסטרדם. חוקרי בריאות הנפש סבורים כי מה שמאפיין את היוצר הוא התנסותו המתסכלת בילדות: סכסוכיו עם הוריו, אחיו או עם גורמים בין-אישיים אחרים. ייתכן שחוויית טראומתיות בעבר, בילדותו.

על אף שהיוצר לרוב נבדל מן הכלל ומן המקובל בסביבתו, בהגיע ההדר ליצירתו הוא זוכה להערכה, לתגמול ולהוקרה, ולעתים אף לפרס. אז מתחולל השינוי: הקהל שקודם לכן נידה ודחה אותו,

מקבלו כעת בחיבוק ובאהבה.

לכך יש ערך מוסף בעבור חייו האישיים של היוצר - העידון (הסובלימציה) שבא לידי ביטוי בשינוי ברגשותיו שהיו ממעורבים והפכו לחיוביים יותר. בנקודה זו היוצר יאהב את עצמו וגם את אלה שמעריכים אותו יותר מאשר קודם לכן, ואולי יחוה תיקון.

פרויד מדגיש את האלמנט הנרקסיסטי אצל האמן, ונוטה לזמן את שני המושגים - בדידות ונרקסיזם. עמיתו, מלני קליין ופרידה פון ריכמן, טוענים כי הנרקסיזם דוחף את האמן אל הבדידות הגדולה מתוך בחירתו שלו. היצירה היא שעוזרת לו להבין את עצמו. הוא יכול להשליט יותר סדר בין המודע והבלתי מודע שלו ולתרום להתפתחותו האישית.

עמוס קינן כתב פעם על הבדידות:

*"מה עצובה בדידותה של הגפן,
מה עגמומית בדידותה של הפסיפלורה
הגפן, אלוהים, האמבה ואנוכי,
היקום בתנועתו, מאז בריאתו,
מה עצובה בדידותנו של כולנו
ומה בודד העצב של כולנו."
("גג", גיליון 3, חורף 2000)
כמה יפה.*

הסופר יוצר סביב עצמו עולם משלו, עולם דמיוני. הוא שוקע בעולמו, מנסה לשכוח את המציאות. הכתיבה משמשת לו לעתים כפיצוי על אכזבותיו, ונובעת מרצון בהערכה ובתשומת לב ומצורך באהבה.

הסופר פול אוסטר, מחבר "המצאת הבדידות", כתב על בדידותו של אביו, בדידותו הוא. בדומה לפרנץ קפקא, גם הוא משתוקק לזכות באהבת אביו: "הבנתי שראה אותי דרך ערפילי בדידותו, כמו מאחורי שורה של מחיצות. אני נולדתי, נעשיתי בנו."

היצירה היא ראי חשוב של החברה, מראה המשקפת תוצאות של מלחמות ומצבי חירום, עימותים עם מוות ושכול, פריקת רגשות מתסכלים, או הכחשת רגשות והתעלמות מהם. הדיאלוג בין אנשים על אודות נושא הבדידות והעיסוק ביצירה - בקריאה, כתיבה או מוסיקה - הם המאפשרים הקלה.

ומאין בא אלי שירי שלי?

מאין בא אני?

בשנים האחרונות עוסק אני בשני תחומים עיקריים: פסיכותרפיה וכתיבה. כשני תאומיי, מדי פעם אני שואל את עצמי את מי אני אוהב יותר, ואין לי תשובה.

התשובות משתנות מפעם לפעם. כשאני כותב, אני שואל את עצמי איזה מין סופר אני. כשאני מטפל, אני בטוח יותר. כשאני מהרהר בבדידותי, יש לי ניסיון רב בתחום.

חסרים לי פרטי זיכרונות מבית אבי - מנוף המולדת, המסורת, הטריטוריה, הרחובות, בתי הספר, בית הכנסת, בית הקברות. בכיקוריי בבית הקברות אני מתכונן בקנאה בלוויות צבאיות, לוויית בעלות מורשת ברורה וכתובה.

בפולין, הארץ שנולדתי בה ושאדמתה רוויה בדם משפחתי, לא ידוע לי מקום קבורת יקירי. הקברים הקולקטיביים על מצבותיהם הסמליות אינם מדברים אלי.

יש לי מידע על כך שאבי נשלח לטרבלינקה בשנת 1942. נמסר לי כי אחי נורה ונהרג בקרבת העיר סנדומיש, וכי לא הרחק משם נורו למוות אמי ואחותי, וגוויותיהם כוסו בידי הכפריים שהלשינו על מקום הימצאם. אני עצמי, כאמור, ניצלתי בדרך נס הודות לתושייתה של אמי, ואחר כך הודות לנסים שחזרו על עצמם ואין להם הסבר רציונלי.

בספטמבר 1939 פלשו הנאצים אל עירנו. הם קיבצו את יהודי העיר, ציוו עליהם לחפור בורות, ירו בהם וכיסו את גופותיהם באדמת החול הפומרית (פומרן - חבל ארץ בפולין). זה כל הידוע לי. עם זה חייתי שנים רבות.